

Ordu Yöresinde 2017'De Belirlenen Ahşap Çanti Cami Örnekleri

Ahmet Ali BAYHAN*

ÖZ

Mimaride kullanımı insanlık tarihi kadar eski olan ahşabın, çok önemli ve vazgeçilmez bir malzeme olduğu bilinmektedir. Anadolu'da Karadeniz Bölgesi ve özellikle Ordu'nun içerisinde bulunduğu Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ahşap, mimaride ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Bölgenin kırsal kesimlerinde hala rastlayabileceğimiz serenderler ve konutlar bunların en güzel örneklerini vermektedir. Bu bağlamda ahşap çanti camiler de üzerinde durulması gereken kültür varlığı niteliğindeki yapılar olarak dikkati çekmektedir. Tamamen yörenin şartları ve ihtiyaçları ile ortaya çıkan ahşap çanti camiler aslında eski bir geleneğin de devamı niteliğindedir.

Bu çalışmada, çok farklı yönleriyle ehemmiyet kazanmış bir yöre olan Akkuş'ta, kendine has karakteristik özellikleriyle geleneksel ahşap çanti camilerin yeni tespit edilen örnekleri ele alınmaktadır. Amacımız, sayıları her gün biraz daha azalan, yok olma durumundaki bu yapıları belgelendirmek ve bilinen örneklerle yenilerini kazandırmaktır. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olan bu yapılar öncelikle mimari özellikleri açısından tanıtılmış ve akabinde yakın çevre örneklerinden hareketle Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki yerleri değerlendirilmek suretiyle Anadolu Türk mimarisindeki önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz Bölgesi, Ordu, ahşap çanti camiler, Türk mimarisi

Samples Of Wooden Nail-Free Mosques Detected At Ordu Region in 2017

Ahmet Ali BAYHAN*

ABSTRACT

It is a well-known fact that wood, of which the usage in architecture is as old as the humanity, plays a crucial role and is an indispensable material. Wood has been widely used in Black Sea Region in Anatolia, especially Eastern Black Sea Region at Ordu in architecture. Buildings and serender (chamber standing on four legs) which can be seen even today in the country of the region constitute the best examples of this type. Within this context, wooden nail-free mosques are the cultural values in the region that should be focused on. The wooden nail-free mosques, which have emerged in accordance with the conditions and needs of the region, are, in a sense, the continuity of a former tradition.

In the present study, new samples of these wooden nail-free mosques, which contain their own characteristics in Akkuş which is an area having their own peculiarities from different perspectives are handled. Our objective in this study is to certify these buildings which decrease in number day by day and which are nearly extinct and save the new ones to those samples. These mosques which have not been published before have been introduced by means of their architectural features and considering the similar samples nearby settings their places in Central and Eastern Black Sea Region have been evaluated and their importance in Anatolian Turkish architecture has been stressed.

Keywords: Black Sea Region, Ordu, Wooden Mosques, Turkish Architecture

GİRİŞ

Sanat Tarihi camiasında, Batı Karadeniz bölgesindeki bazı ahşap yığma camileri inceleyerek “Candı Camiler” adıyla, ilk kez Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından gündeme getirilen (Ayverdi, 1989: 121) Çantı Camiler, bütünüyle ahşap malzemeyle inşa edilmiş ve bu yönüyle Anadolu’da sıkça örneklerine rastlanılan ahşap aksamli camilerden farklı bir yapı grubu olarak son zamanlardaki çalışmalar neticesinde Türk İslam Sanatı araştırmaları kapsamında dikkat çekilen en önemli yapı tiplerinden birini oluşturur.²

Türk ve İslam cami mimarisinde ahşap malzemenin erken devirlerden beri kullanıldığını görüyoruz. İslam Sanatının en eski mabetlerinden biri olan Medine’deki Mescid-i Nebevi’nin ilk inşasında “zulla” olarak adlandırılan kapalı kısım, çift sıralı hurma ağacının gövdeleri üzerine oturan hurma dal ve yapraklarının toprakla kaplanması ile elde edilmişti (Çam, 1997: 165-166). Yazılı kaynaklara göre Gazneliler devrinde, Sultan Mahmut’un Gazne’de yaptırdığı muhteşem Arusü’l-Felek Camii, Hindistan ormanlarından getirilen ağaç direkler üzerine çatı ile örtüldü (Aslanapa, 1984: 43). Ayrıca Semerkant ve Taşkent müzelerindeki zengin işlemeli ağaç başlıklar, Taşkent ve Pencikent müzelerindeki Oburda ve Kurut Camilerinden kalma birer ağaç sütun ile Hive Mescid-i Cuması’ndan kalan 24 ağaç sütun, X.-XII. yüzyıl ahşap camilerinden gelen izler olarak değerlendirilir (Aslanapa, 1984: 130-131) ve Karahanlı ustaların maharetini güzel bir biçimde ortaya koyan örneklerdir.

Orta Asya Türk mimarisinde görülebilen ahşap kullanımının daha sonra Anadolu mimarlığında da geleneksel olarak devam ettiği görülür.³ Türkiye’de Akdeniz ve Karadeniz bölgelerindeki ormanlıklar, bu yörelerde ahşabın ana yapı gereci olarak kullanılmasını sağlamıştır. Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde⁴ Anadolu’daki evlerin çoğu ahşap ve kerpiçten yapılmıştır.⁵ Anadolu Türk mimarlığında, camilerin örtü sistemi büyük çoğunlukla tuğla tonoz ve kubbe ile oluşturulmuşsa da, Afyon Ulu Camii (1272), Sivrihisar Ulu Camii (1275), Ankara Arslanhane Camii (1289-1290) ve Beyşehir Eşrefoğlu Camii (1297) gibi kimi önemli yapılarda ahşap kirişlemeli düz tavan kullanılmıştır. 1341’de onarılmış olan Afyon Ulu Camii, kibleye dikey dokuz nef halinde sıralanmış ağaçtan oyma iri mukarnas başlıklı kırk ağaç direk ile sükkûnet veren rahat bir mekân etkisi uyandırır. Sivrihisar Ulu Camii, 67 ağaç direk üzerine kibleye paralel kirişlerle uzun ve yatık dikdörtgen biçiminde altı sahınlı bir yapıdır. Direklerden dördü orijinal olup, üst kısımları zengin oyma ve kabartmalar, yeşil ve siyah renkli kalem işleri ile süslenmiştir. Minberindeki kitabeye göre iki Ahi kardeşin yaptırdığı Ankara Arslanhane Camii’nde ağaç direkler üzerinde antik başlıklar kullanılmıştır.

2 Bu çalışma, Ordu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi’nin YKD-17162 nolu proje desteği ile gerçekleştirilmiştir.

3 Ekrem Hakkı Ayverdi, Karadeniz Ereğlisi yakınından Ağva’ya, cenubda da Adapazarı arzına kadar sahadaki köylerde mevcut veya mevcudiyeti vesikalarla sabit ya da yıkılıp yerine kâgir yapılmış, 24 kadar cami ve bir türbe tespit etmiştir. Ayverdi’ye göre, ahşap camilerin bulunduğu bu bölge, Akçakoca ve Konur Alp tarafından fethedilen bölgenin sınırlarını çizmektedir. Akçakoca’nın kendi türbe ve camisini kütüklerle yaptırmış olmasını manidar bulan Ayverdi, belirttiği bölgede ahşabın tercih edilmesini buraları fethedenlerin meşreplerine, Orta Asya’dan gelen Türklerin Şarki Türkistan’da bu tarzda binalara alışmış olup bir sevk-i tabii’i ve içtima’i ile burada da benzerlerini görmek istemelerine bağlamakta ve S. Hedin’in Taklaman Çölü’nde böyle kocaman kütüklerden yapılmış 6-7 asırlık bina bakiyelerine rastlandığına dikkat çekmektedir (Ayverdi, 1989: 120-122). Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi’nde ahşabın mimaride bu kadar yaygın biçimde kullanılmasının bu yörede milattan önceki devirlerde gerçekleşen Türk yerleşmeleriyle alakalı olduğu düşünülmektedir. Ksenophon’un verdiği bilgilere göre Mossynoikler’in ağaçların yatay olarak üst üste yığılması suretiyle inşa edilen evlerde oturdukları sanılmaktadır. Bunun da Güney Sibiry ve Uygur Türklerinin mimarisine dayandığı ileri sürülmektedir (Demir, 2005: 173-174).

4 Celal Esad Arseven, Türk Sanatı (1928) adlı kitabında Osmanlı döneminde yapıda kullanılan kerestelerin türlerine göre biçimleri gereken boy, en ve kalınlıkların bir düzene bağlanmış olduğunu yazmaktadır. Bunların kullanılacakları yerler de saptanmıştır. Direklerde, kemer gergilerinde, temel kazıklarında ve çerçevelerde çirali çam; kapı kanatlarında ceviz, şimşir ve meşe kullanılırdı (Hasol, 1997: 34).

5 Konutların ahşap ağırlıklı malzeme ile yapılması Türklerin farklı dünya görüşü ile de ilintilendirilir. Buna göre evler, Türklerde geçici olarak kabul edilen yapılar değildir. Bu sebeple ahşaptan yapılmışlardır (Hasol, 1997: 34).

Ahşap camilerin en büyük ve orijinali, Beyşehir'de, Süleyman Bey'in Eşrefoğlu Camii, mukarnas başlıklı 48 ağaç direk üzerine mihraba dikey, yedi sahnalı bir yapı olup, diğerlerinden daha geniş ve yüksek orta sahnı, ayrıca mihrap önü kubbesi ve karlık işi gören orta bölümle, hem içten hem dıştan kuvvetle belirtilmiştir (Aslanapa, 1984: 131-134).

Anadolu'nun kuzey kesimlerinde ahşap, yüzyıllardır başlıca yapı gereci olmuştur. Bu bölgedeki bazı yapılarda temel, iskelet, döşeme, çatı, örtü, iskelet dolgusu ve hatta hamam, helâ gibi suyla doğrudan ilişkili yerler bile ahşaptan yapıla gelmiştir. Buna paralel olarak Ordu'da da ahşaptan yapılmış çantı camiler, son zamanlarda yöredeki araştırma ve incelemeler neticesinde dikkate şayan bir yapı grubunu oluşturmaktadır (Bayhan, 2005: 1-22; Bayhan, 2006: 33-48; Bayhan, 2009a: 55-84; Bayhan, 2009b: 59-90; Bayhan, 2015: 99-107). Bu çalışmada bu tip yapılara yeni örnekler kazandırılmış olacaktır.

1- KARAÇAL MAHALLESİ MERKEZ CAMİİ

Akkuş İlçesi Karaçal Mahallesi'nde, Çadırıyeri Mevkii 358 ada 2 parseldeki mezarlık alanının içerisinde bulunan cami, eskiden aynı yerde mevcut olan ahşap caminin yerine 1953 senesinde inşa edilmiş bir çantı cami örneğidir. Öte yandan orijinal dokusunu büyük oranda günümüze kadar koruyabilmiş olan ve Cuma, Bayram ve Cenaze Namazlarında aktif olarak kullanılan bir mabed özelliğine sahip yapı, İskenderli, Karağaç Tepesi, Kepekli Kürtlü, Cebeci, Alan, Hacılı, Eğlenceli, Hüseyin Ahmetler, Irmak Kıyısı, Karaçal ve Hatipler Mahallelerinde yaşayan ahali için bir Cuma Camii'dir.

Kuzey güney istikametinde eğimli bir arazi üzerine konumlandırıldığından yapı, doğu, batı ve güney yönlerde dörder adet iri kayaya, kuzey yönde ise doğrudan toprak zemine oturtulmuş ahşap kirşler üzerinde yükseltilmiştir (Resim 1).

Batı cephe, iki katlı bir yapı sergilemekte olup, altta iki ahşap direk ile üç, üstte ise üç ahşap direk ile dört kısma bölünmüştür. Bu dikmelerin arasında, altta güney taraftaki dikdörtgen şekilli, kuzey taraftaki de üçgen tepelikli olmak üzere iki, üstte ise üçgen tepelikli iki pencere mevcuttur. Aynı biçimde iki katlı cephe düzenini tekrarlayan doğu cephede, alt katta iki ahşap dikmeli üç bölüm ve bir pencere, üst katta üç ahşap dikmeli dört bölüm ve bir pencere bulunmaktadır. Benzer biçimde iki katlı yapıyı devam ettiren güney cephede de, altta üç ahşap dikme ile dört, üstte ise iki dikme ile üç bölümlü bir düzenleme görülür ve alt katın orta kısmında mihrabın yarım daire taşıntısı ile üstte üç pencereye yer verildiği anlaşılmaktadır. Duvarlar el hizarıyla kesilmiş 0,06 m. kalınlığında çam tahtalarının köşelerde kurt boğazı geçmelerle birbirine tutturulmasıyla meydana getirilmiştir. Kuzey yöne sonradan tuğla malzemeden bir giriş bölümü eklenmiş olduğundan bu yöndeki orijinal doku zarar görmüş vaziyettedir.

İlave mekânın orta kısmındaki kapıdan orijinal yapının son cemaat mahalline geçilebilmektedir. 3,10 x 8,54 m. ölçülerinde doğu batı istikametinde uzanan yatay dikdörtgen planlı mekânın orta kısmı giriş (Antre), iki yandaki mekânlar ise ahşap trabzanlarla antreden ayrılmış bölümler olarak düzenlenmiştir. Son cemaat mahallinin kuzeybatı köşesindeki 11 basamaklı ahşap merdiven ile kadınlar mahfiline ulaşılmaktadır. Son cemaat yerinin ortasındaki 1,77 m. genişliğindeki kapıdan 9,02 x 7,39 m. ölçülerinde kareye yakın yatay dikdörtgen şekilli harime geçilmektedir. Beden duvarlarından batıdakinde altta 2 ve üstte 2, doğudakinde altta 1 ve üstte 1, güneydekinde ise üstte üç olmak üzere toplam dokuz pencere ile aydınlatılan iç mekân, düz ahşap taban ve tavana sahiptir. Ayrıca caminin harimi, kuzeyde iki, doğu ve batıda ise birer 0,12 x 0,12 m. ölçülerinde kare şekilli ahşap direkler tarafından desteklenen 'U' biçiminde bir kadınlar mahfili ile üç yönden kuşatılmış vaziyettedir.

Kadınlar mahfili, mavi boyalı basit ahşap korkuluklara sahiptir (Çizim 1).

Güney duvarın ortasındaki yarım daire planlı mihrap, onun sağındaki minber ve sol tarafındaki ağzı yukarıya bakan huni biçimindeki vaaz kürsüsü ile harimin kuzeydoğu köşesindeki müezzin mahfilinin korkulukları da mavi boya ile boyanmış ahşap işçilikli mimari elemanlardır.

Karaçal Mahallesi Merkez Camii, saçla kaplanmış dört yöne eğimli bir çatı ile kapatılmış durumdadır.

KARAÇAL MAHALLESİ HACILI MAHALLE CAMİİ

Karaçal Mahallesi Hacılı Mahalle Camii, Akkuş İlçesine bağlı, eskiden Karaçal Köyü'nün sınırları içerisinde, günümüzde ise Hacılı Mahallesi'nde Köyiçi Mevkii'nde 204 ada 5 parselde, mezarlığın yakınında konumlandırılmış bulunan çantı cami örneği olup, köy halkının verdiği bilgilere göre 1955 civarında yapılmış olmalıdır.

Kuzey güney yönünde oldukça eğimli bir arazide inşa edildiğinden caminin altında oluşan bodrum kat mektep olarak değerlendirilmiştir (Resim 2). Dıştan iki katlı bir cephe düzeni sunan yapıda üst katta bütün yönlerde ikişer ahşap dikme kullanılarak cepheler üç bölümlü yapılmıştır ve ayrıca doğu, batı ve güneyde birer dikdörtgen pencere ile de hareketlendirilmiştir. Alt katta doğu ve batıda üçer, kuzeyde iki ve güneyde ise tek ahşap dikme ile desteklenmiş ve bölümlenmiş olan cephe, sadece doğuda iki, batı yönde ise bir dikdörtgen pencere ihtiva etmektedir. Duvarlar el hızarıyla 0,05 m. kalınlığında ve 0,20 – 0,28 m. genişliğinde çamdan kesilmiş tahtaların köşelerde kurt boğazı geçmelerle birbirine tutturulmasıyla meydana getirilmiştir. Dört yöne eğimli ve saca örtülü bir çatıya sahip olan caminin kuzey kenarının ortasında bulunan 1,07 m. genişliğinde dikdörtgen şekilli bir kapı ile iç mekânına ulaşılmaktadır.

Yapının kuzey tarafında 7,23 x 2,70 m. ölçülerinde doğu batı istikametinde uzanan giriş mekânının batı ucuna kadınlar mahfiline götüren bir ahşap merdiven yerleştirilmiştir. Giriş mekânının güney duvarında açılan 1,09 m. genişliğinde dikdörtgen şekilli kapıdan 5,83 x 7,14 m. ebatlarında hemen hemen kare planlı harime ulaşılmaktadır (Çizim 2). Kuzeydeki giriş mekânı ile harimin doğu ve batı kenarlarındaki birer 0,12 x 0,12 m. ölçülü ahşap direklerin desteklediği 'U' şekilli kadınlar mahfili, açık yeşil tonda boyalı trabzanlarıyla iç mekâna hareket kazandırmaktadır. Doğru ve batı kenarlarda alt ve üstte birer, güneyde de sadece üstte bir olmak üzere toplam beş dikdörtgen pencereden gelen ışıkla aydınlatılan harim, altta düz ahşap tabana sahipken üstünü kapatan ahşap tavanı ise kare çökertme içinde yıldız formunda bir göbekte hareketli bir yapı sergilemektedir.

Üç dilimli kemerli ve yarım daire planlı mihrap ile onun sağ tarafındaki minber ve beşgen şekilli huni biçiminde bir kaide üzerine yine beşgen şekilli oturma mekânından ibaret vaaz kürsüsü mavi renkli boya ile boyanmış ahşap mimari elemanlardır.

2- ORMANCIK MAHALLESİ MAHA CAMİİ

Ormancık Mahallesi Maha Camii, Akkuş İlçesine bağlı Ormancık Mahallesi, Maha Mevkii'nde 123 ada 7 parseldeki mezarlık alanı içerisinde, Maha, Çaldere, Kemah ve Üsköz Mahalleleri için Cuma Camii olarak inşa edilmiş bir çantı cami örneğidir.

Caminin harim kısmında kadınlar mahfilinin doğu kanadında ahşap trabzanların altındaki ahşap giriş üzerindeki kitabede 'Allah' lafzı ile Ali Kurt ismi, 1276 tarihi ve ay yıldız motifi, kuzey tarafta 'Muhammed' ve 'Lâ ilâhe illallâhü' ibareleri Arap harfli, batı yönde ise 'S. K.' kısaltması Latin harfli olarak yazılmıştır. Buradan anlaşıldığına göre 1276 H. / 1859-60 M. tarihinde Ali Kurt tarafından yaptırılmış olmalıdır. Caminin kuzey girişinin betonarme eşiğindeki 10.09.1989 tarihi ile Sami ve Şükrü isimleri de yapının onarımına ilişkin olmalıdır. İç mekândaki 'S. K.' Kısaltması da Sami Kurt olabilir ve onarımla ilgili olması muhtemeldir. Bugün caminin dışarısı tamamen

alçı malzeme ile kaplanmış ve orijinal ahşap çantı duvar işçiliği görülemez durumdadır (Resim 3). Mahalle sakinlerinin verdiği bilgilere göre gürgen ağacından kesilmiş tahtaların köşelerde kurt boğazı geçmelerle birbirine tutturulmasıyla meydana getirilmiş duvarlara sahip olan caminin dış cepheleri iki katlı bir düzen sergilerler. Üstte doğuda ve batıda ikişer, güneyde ve kuzeyde birer olmak üzere altı, alt katta ise sadece batı yönde iki dikdörtgen pencere ile kuzeyde 1,08 m. genişliğinde bir dikdörtgen kapı yer almaktadır. Cami irice kayalar üzerine yerleştirilmiş ahşap kirişler üzerine oturtulmuş durumdadır. Aralardaki boşluklar tamirler sırasında yer yer duvarlarla kapatılmış vaziyettedir.

Yapının kuzey kenarında 6,57 x 1,47 m. ölçülerinde doğu batı istikametinde bir giriş mekânı bulunmaktadır. Girişe göre sol tarafı ayakkabılık, sağ köşesi ise kadınlar mahfiline götüren 11 basamaklı ahşap merdiven içeren mekânın ortasındaki 1,02 m. genişliğindeki kapıdan 7,05 x 5,70 m. ölçülerinde hemen hemen kare planlı harime ulaşılmaktadır. Kuzeyde iki, doğu ve batı yönlerde de birer 0,10 x 0,10 m. ebatlarında kare biçiminde ahşap direklerin desteklediği 'U' şekilli kadınlar mahfili, basit ahşap trabzanlarla çevrilidir (Çizim 3). Ahşap zemini laminant parke kaplı, iç kapısı pimapen malzemeden yenilenmiş olan caminin oldukça yalın yarım daire planlı mihrabı, onun hemen sağ tarafındaki minberi ve güneydoğu köşedeki vaaz kürsüsü gösterişsiz ahşap mimari elemanlardır. Caminin üzeri de son zamanlarda yenilenmiş dört yana eğimli bir çatı ile kapatılmış vaziyettedir.

3- ORMANCIK MAHALLESİ MERKEZ CAMİİ

Ormancık Mahallesi Merkez Camii, Akkuş İlçesine bağlı Ormancık Mahallesi, Erikbelen Mevkii 178 ada 7 parselde bulunmakta olup, mahalle sakinlerinin verdiği bilgilere göre ilk olarak 1900 civarında inşa edilmiş, 1985 senesinde bir tadilat geçirmiş ve son olarak da 2010 yılında dıştan siding kaplama, içten ahşap lambri kaplama yapılarak tamir edilmiş bir ahşap çantı cami örneğidir.

Son olarak gerçekleştirilen tamirat öncesinde çekilen ve camide muhafaza edilmekte olan bir resmine göre, kaplamaların arasındaki orijinal duvarlar ahşap tahtaların köşelerde kurt boğazı tekniğiyle birbirine tutturulmasıyla meydana getirilmiş, dikey olarak iki katlı, yatay olarak da ikişer veya üçer ahşap dikmeye yer verilerek üç veya dört bölümlü bir cephe düzeni sergilerler (Resim 4-5). Güneyden kuzeye doğru meyilli bir arazi üzerine inşa edildiğinden araları rastgele taşların dizilmesiyle doldurulmuş iri kayaların üzerine oturtulan ahşap kirişler camiyi zemine bağlamaktadır ve aynı zamanda yerden nem almasını engelleyen bu sistem sayesinde yapının zamana dayanıklı olması temin edilmiştir. Sonraki tadilatlar sırasında eklendiği anlaşılan kuzeydeki giriş bölümü dışında caminin cepheleri, orijinal ahşap çantı camilerin geleneksel dokusuna uygun güneyde sadece üst katta iki, doğu ve batı duvarlarda üst katta ikişer, alt katta birer, kuzey cephede ise üst katta iki pencere ve alt katta tam ortaya yerleştirilmiş 1,06 m. genişliğinde dikdörtgen şekilli kapıyla oldukça hareketli bir dış yapı ortaya koymaktadır. Caminin üzeri eskiden dört yöne eğimli sac la örtülü bir çatıya sahipken, günümüzde modern bir kaplama malzemesiyle yenilenmiş durumdadır.

Kuzeydeki kapıdan 7,70 x 7,42 m. ölçülerinde kare planlı harime ulaşılmaktadır. Harimde birbirine mesafeleri 2,20 – 2,38 m. arasında değişen kuzeyde üç, doğu ve batıda ise birer 0,13 x 0,13 m. ebatlarında kare şekilli ahşap direk tarafından desteklenen 'U' biçiminde kadınlar mahfili söz konusudur ve buraya kuzeydoğu köşedeki ahşap merdivenle ulaşılmaktadır (Çizim 4). Dört yöndeki duvarlarda sekizi üst seviyede, ikisi de doğu ve batı duvarların alt kısmında olmak üzere toplam on pencereden gelen ışıkla aydınlatılan ibadet mekânında, mihrap, minber, vaaz kürsüsü ve mahfil korkulukları ile ahşap tavan göbeğinde besmele, el-mülkü li'l-lâh ibareleri ve geometrik geçmeler dikkat çekiyor, ancak bu uygulamaların yapının zaman içerisinde geçirdiği tadilat ve onarımlar sırasında yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir.

4- AMBARGÜRGEN MAHALLESİ MERKEZ CAMİİ

Ambargürgen Mahallesi Merkez Camii, Akkuş İlçesine bağlı Ambargürgen Mahallesi Yusufu Mevkiinde 174 ada 4 parselde bulunmakta olup, ilk olarak bugünkü yerinden yaklaşık 80 – 100 m. kadar güneyde ne zaman inşa edildiği bilinmemekle birlikte yapının kuzey cephesindeki kapının etrafında yer alan yazıta göre eski yerinden sökülen malzemelerle mevcut haliyle 1950 senesinde Cami İmam Hatibi Hafız Muhammed'in delaleti ve köy halkının himmetiyle inşa edilmiştir. Aynı zamanda bu yapı, Yusufu, Emirli, Köyyeri ve Şahinköy Mahallelerinde yaşayan halk için tesis edilmiş bir Cuma Camii'dir.

Geleneksel ahşap çantı cami örneklerinden birisi durumundaki yapının giriş kapısının üzerinde Arap harfleriyle 'Mâ şâe'l-lâh' ve 'Bismi'l-lâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm' ile 'Lâ ilâhe illâ'l-lâhu Muhammedür-rasûlu'l-lâhu' ibareleri, sağ tarafında ise Osmanlıca olarak 'Bu cami Hatib Hafız Muhammed delâleti ve köy halkı himmetiyle yapıldı (1950)' yazılıdır.

Kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerine konumlandırıldığından güney tarafta köşelerde iri kayalar diğer yerlerde kısa ahşap dikmeler ve taşlar üzerine yerleştirilmiş ahşap kirişlerle caminin toprak zeminle bağlantısı kesilmiştir. Böylece nem sorunu çözülmeye çalışılmıştır. Ancak kirişlerin oturduğu kaya, taş ve dikmelerin aralarındaki boşluklar kabaca harçsız taş duvarlarla doldurulmuştur.

Ambargürgen Mahallesi Merkez Camii, dışarıdan bakıldığında dikeyde tek katlı, yatayda ise güney kenarda beş, kuzey, doğu ve batı olmak üzere diğer üç tarafta altışar dikme kullanılarak altı ve yedi bölümlü bir cephe düzeni sergilemektedir. Dört yana meyilli saca örtülü bir çatıyla kapatılmış vaziyetteki yapının duvarları, 0,26 – 0,58 m. arasında değişen kestane ağacından kesilmiş tahtaların kurt boğazı tekniğinde geçmelerle birbirine tutturulmasıyla oluşturulmuş olup, aynı zamanda doğu ve batı cepheler üçer, güney cephe ise iki dikdörtgen pencere ile de hareketlendirilmiştir (Resim 6). Kuzey cephede ortada 1,00 m. genişliğinde ve çift kanatlı dikdörtgen şekilli kapı ile onun iki tarafında birer dikdörtgen biçiminde pencere yer almaktadır.

Ortadaki kapıdan 1,52 x 1,84 m. ölçülerinde giriş holü ile onun sol tarafındaki 3,57 x 3,29 m. ve sağ tarafındaki 3,45 x 2,49 m. ebatlarında güney kenarları boydan boya uzanan ve harime açılan genişçe birer pencere olarak değerlendirilmiş, dolayısıyla da muhtemelen kadınlar mahfili olarak kullanıldıkları tahmin edilen bölümlere ulaşılmaktadır.

Giriş holünün güney ucundan 8,64 x 6,80 m. ebatlarında kareye yakın dikdörtgen planlı harime ulaşılmaktadır. Harim mekanı, doğudan 2,07 m., batıdan 2,20 m., güneyden 1,47 m. ve kuzeyden de 1,34 m. daraltılarak tam ortada dört köşeye yerleştirilmiş ve birbirlerine mesafesi 4,12 m. olan 0,17 x 0,17 m. ölçülerinde kare şekilli ahşap direklerin desteklediği 3,50 m. çapında bir ahşap kubbeyle örtülürken, dört yönündeki daraltma mekanları düz ahşap tavanla kapatılmış bir taşra merkezi plan şeması yansıtan bir uygulama ortaya koymaktadır (Çizim 5). Doğu, batı ve güney kenarlardaki ikişer dikdörtgen şekilli pencereden gelen ışıkla aydınlatılan harimde, yarım daire planlı ve dilimli kemerli mihrap, minber ve ağzı yukarıya bakan huni biçiminde kaide ve trabzanlı oturma mekânından ibaret vaaz kürsüsü ile ahşap kubbe yeşil, mavi, kırmızı ve beyaz olmak üzere doğal kökboyalı mimari elemanlar olarak dikkat çekerler. Girişin hemen sağ iç tarafına da zeminden yaklaşık 0,40 m. yüksekliğinde ahşaptan korkuluklu bir kişinin ibadet edebileceği genişlikte bir müezzin mahfili yerleştirilmiştir.

5- ÇÖKEK MAHALLESİ MERKEZ CAMİİ

Çökek Mahallesi Merkez Camii, Akkuş İlçesine bağlı Çökek Mahallesi 164 ada 11 parselde ve Gökmenli Mevkiinde bulunmakta olup, mahalle sakinlerinin verdiği bilgiye göre 1954 yılı civarında inşa edilmiş geleneksel ahşap çantı camilerin dikkat çeken örneklerinden birisi durumundadır. Sonradan kuzey tarafına betonarme bir giriş mekânı ilave edilmiştir.

Kuzey güney yönünde hafif meyilli bir araziye konuqlandırıldığından güney tarafta kaba yonu taş duvar, köşelerde köşe taşları ve kuzey yönde ise toprak zemin üzerine sıralanmış taşlar üzerine oturtulmuş ahşap kirişler üzerinde yükselen caminin beden duvarları, 0,20 – 0,30 m. genişliğinde 0,06 – 0,07 m. kalınlığında meşeden kesilmiş tahtaların köşelerde kurt boğazı geçmelerle birbirine tutturulmasıyla meydana getirilmiş perdeler biçimindedir (Resim 7). Doğu, batı ve güney duvarların hepsinde yatayda iki katlı, dikeyde dörder dikme ile beşer bölümlü bir cephe düzeni söz konusudur. Ayrıca batı cephenin ikinci katında iki pencerenin arasındaki boşlukta dışarıya doğru taşıntı yapar vaziyette bir balkon çıkıntısına yer verilmiş olup, bu tip camilerde nadiren karşımıza çıkan ve muhtemelen ezan okumak için düzenlenmiş bir uygulama olmalıdır. Yapının üzeri dört yöne meyilli ve sacıa kaplı bir çatıyla örtülmüş vaziyettedir.

Kuzey duvarın ortasındaki 0,85 m. genişliğinde dikdörtgen şekilli kapıdan 8,38 x 7,78 m. ölçülerinde hemen hemen kare planlı harime ulaşılmaktadır. İç mekânda kuzeyde üç, doğu ve batıda birer olmak üzere toplam beş ahşap direğin taşıdığı 'U' biçiminde bir kadınlar mahfili yerleştirilmiştir ve buraya kuzeybatı köşedeki 'L' şekilli ahşap merdiven vasıtasıyla çıkılabilmektedir. Caminin harim kısmı, tam ortada, doğu batı istikametinde 4,92 m., kuzey güney yönünde 2,82 m. mesafelerle yerleştirilmiş kare şekilli dört ahşap direğin desteklediği 2,20 m. çapında bir ahşap kubbe ile örtülürken, etrafındaki boşluklar da düz ahşap tavanla kapatılmış bir taşra merkezi plan şemasına sahiptir (Çizim 6). Doğu, batı ve güney duvarlarda altta ve üstte ikişer, kuzeyde ise altta bir ve üstte iki olmak üzere toplam on beş pencereden temin edilen ışıkla aydınlatılan caminin iç mekân yüzeyleri sunta ile kaplanmış olup, ayrıca harimde mevcut olan mihrap, minber ve vaaz kürsüsü gibi mimari elemanlar da yenilenmiş olduğundan bazı orijinal özelliklerini yitirmiş durumdadır.

6- GÜRGENLİYATAK MAHALLESİ MERKEZ CAMİİ

Gürgenliyatak Mahallesi Merkez Camii, Akkuş İlçesine bağlı Gürgenliyatak Mahallesi, Merkez Mevkii 191 ada 1 parselde bulunmakta olup, mahalle sakinlerinin verdiği bilgilere göre 1952 yılında inşa edilen bir geleneksel ahşap çantı cami örneği olmasına karşın, 2009 senesinde doğu, batı ve kuzey yönlerine gerçekleştirilen eklemeler dolayısıyla orijinal dokusu kısmen zarar görmüş vaziyettedir. Ancak bütün bu müdahalelere rağmen iç mekânı, güney cephesi ve diğer yönlerdeki ilavelerin içinde kalan duvarları, caminin ilk dokusu hakkında oldukça yeterli bilgi verme konusunda zengin donanıma sahiptir (Resim 8).

Kuzey güney istikametinde hafif eğimli bir zemin üzerine kurulduğundan, günümüzde güney duvarın alt kısmındaki beton duvardan anlaşıldığı kadarıyla muhtemelen farklı yüksekliklerde iri taşlar üzerine uzatılmış ahşap kirişler tarafından taşındığı ve böylece topraktan gelebilecek nemden etkilenmesi de asgari düzeye indirildiği tahmin edilmektedir.

0,20 -0,25 m. arasında değişen genişliklerde meşeden kesilmiş 0,05 – 0,06 m. kalınlığında tahtaların köşelerde kurt boğazı tekniği kullanılarak birbirine tutturulmasıyla meydana getirilmiş olan duvarların hepsinde (kuzey, güney, doğu ve batı) tek katlı bir cephe düzeni hâkimdir ve ikişer adet dikdörtgen şekilli pencere açıklığına yer verildiği görülmektedir. Yapının üzeri dört yöne eğimli ve sacıa örtülü bir çatıyla kapatılmış durumdadır.

Kuzey kenarın ortasındaki 1,10 m. genişliğinde dikdörtgen kapıdan 7,53 x 7,91 m. ölçülerinde hemen hemen kare planlı harime ulaşılmaktadır. Beden duvarlarındaki ikişerden toplam sekiz

pencere vasıtasıyla aydınlatılan iç mekan, orta kısmı kuzey duvardan 2,45 m., güneyden 1,14 m., doğudan 1,75 m. ve batıdan 1,99 m. mesafede yerleştirilen 0,22 x 0,22 m. ebatlarında kare şekilli dört ahşap direk üzerine oturtulmuş 2,80 m. çapında bir ahşap kubbe, diğer bölümler ise düz ahşap tavanla örtülü merkezi plan şemasının bir taşra örneğini sergilemektedir (Çizim 7). Caminin içerisine lambri kaplama uygulanmıştır. Mihrap, minber ve vaaz kürsüsü gibi mimari unsurlar da oldukça sade bir ahşap işçiliği ortaya koymaktadırlar (Resim 9).

7- KARGI MAHALLESİ IRMAK KENARI CAMİİ

Kargı Mahallesi Irmak Kenarı Camii, Akkuş İlçesine bağlı Kargı Mahallesi 210 ada ve 20 parselde bulunmakta olup, mahalle halkının verdiği bilgilere göre 1954 senesinde inşa edilmiş yöredeki geleneksel ahşap çantı camilerden birisi olarak hala orijinal dokusunu muhafaza eden önemli örneklerdendir.

Hiçbir yönde herhangi bir dış revak ya da giriş mekânı barındırmayan cami, kuzey güney yönünde eğimi biraz fazla olan bir arazi üzerine yerleştirildiğinden doğu, batı ve güney yönlerde üst üste bindirilmiş kaya ve ahşap dikme ve benzeri ahşap parçalarına, kuzey tarafta ise daha küçük doğal taşlara oturtulmuş kalın ahşap kirişler yardımıyla taşıttırıldığı için nemden kolaylıkla izole edilmiş ve daha uzun ömürlü bir yapı kimliği kazanmıştır (Resim 10).

Kuzeyde bir kapı ile doğu ve batıda birer, güneyde ise iki pencereye yer verilmiş olan duvarlar, 0,20 – 0,30 m. genişliğinde ve 0,05 – 0,06 m. kalınlığında meşe ve kayından kesilmiş tahtaların köşelerde kurt boğazı tekniğinde birbirine tutturulmasıyla oluşturulmuş bir ahşap işçiliği ortaya koyarlar (Çizim 8). Günümüzde pimapen malzemedden yenilenmiş olan pencerelerin orijinal dokusunun kare şekilli ve daha küçük boyutlarda ahşap malzemedden olduğu güney cephenin batı ucundaki tek orijinal pencereden anlaşılmaktadır. Yapının dış mimarisinde tek katlı bir cephe düzeni hâkimdir. Cami dört yöne eğimli ve sacla örtülü bir çatıya sahiptir.

Kuzey cephenin ortasındaki 0,87 m. genişliğinde dikdörtgen şekilli kapıdan, 7,44 x 7,58 m. ölçülerinde kare planlı harime ulaşılmaktadır. Mekânın ortasındaki tek kare ahşap direk düz ahşap tavanı desteklemektedir. İç mekânda herhangi bir mahfil uygulamasına yer verilmemiş olup, mihrap, minber ve vaaz kürsüsü gibi mimari elemanların da çok dikkate değer bir özellik sergilemedikleri anlaşılmaktadır.

8- KARGI YUKARI MAHALLE CAMİİ

Kargı Yukarı Mahalle Camii, Akkuş İlçesine bağlı Kargı Mahallesi Sağırüşağı Mevkii 188 ada ve 1 parselde bulunmakta olup, mahalle ahalisinden edinilen bilgilere göre 1959 yılında inşa edilmiş, günümüzde de metruk vaziyette kendi haline terk edilmiş olan geleneksel ahşap çantı cami örneğidir.

Kuzey güney yönünde meyilli bir arazi üzerine konumlandırıldığından güney tarafta kaba yonu kayalardan harçsız bir duvara, diğer yönlerde ise toprak zemine yerleştirilmiş kayalara oturtulmuş ahşap kirişler, caminin toprakla olan temasını kesmektedir ve nem almasını engellemektedir. 0,22 – 0,25 m. genişliğinde meşeden kesilmiş tahtaların köşelerde kurt boğazı geçmelerle birbirine tutturulmasıyla mey dana getirilmiş olan duvarlar, yatayda iki katlı, dikeyde ise alt katta kuzey, doğu ve batıda dörder, güneyde beş, üst katta da doğuda dört, güney ve batıda altışar, kuzeyde beş ahşap dikme ile 5 – 7 bölümlü bir cephe düzeni sergilerler. Doğru, batı ve güney cephelerde altta ve üstte olmak üzere ikişer dikdörtgen pencere açılmışken, kuzey kenarda üstte iki pencere, altta ise bir kapı açıklığına yer verilmiş durumdadır. Ayrıca yapının batı cephesinde üst seviyedeki iki pencerenin arasına denk gelecek biçimde yerleştirilmiş bir balkon çıkıntısı söz konusudur. Bu muhtemelen ezan okunması için tertip edilmiş bir mimari eleman olmalıdır. Yapının üzeri kiremitle kaplı dört yöne eğimli bir çatıyla kaplanmış durumdadır (Resim 11).

Kuzey cephenin ortasındaki 1,50 m. genişliğinde ve iki kanatlı ahşap kapıdan girildiğinde 8,40 x 8,68 m. ebatlarında kare planlı harime ulaşılmaktadır. İç mekânda, kuzeyde dört, doğu ve batıda birer 0,13 x 0,13 m. ölçülerinde kare şekilli ahşap direklerin desteklediği 'U' biçiminde bir kadınlar mahfilini yerleştirilmiştir ve buraya kuzeybatı köşedeki ahşap merdivenden çıkılabilmektedir. Ayrıca kadınlar mahfilini destekleyen ahşap direklere ilaveten harimin güney tarafında biri mihrabın üzerine, diğer ikisi de köşelere denk gelecek biçimde yerleştirilmiş kare ahşap direklerle birlikte toplam dokuz direğe oturan 2,20 m. çapında bir ahşap kubbe harimin orta bölümünü örtmektedir (Çizim 9). Etrafındaki kısımlar da düz ahşap tavanla kapatılmış vaziyettedir. Bu plan, merkezi plan semasının taşra örneklerinden birisi olarak değerlendirilmektedir.

Kible duvarının ortasındaki yarım daire planlı mihrap, güneydoğu köşeye ağız yukarıya bakan huni biçiminde bir kaide ve ahşap trabzanlı oturma bölümünden ibaret vaaz kürsüsü ile güneybatı köşedeki minber ve mahfil korkulukları mavi, yeşil, sarı ve kırmızı renkli boyalara boyanmış mimari elemanlar olarak içeriye oldukça renkli bir atmosfer kazandırmaktadır (Resim 12).

9- AKPINAR MAHALLESİ MERKEZ CAMİİ

Akpınar Mahallesi Merkez Camii, Akkuş İlçesine bağlı Akpınar Merkez Mahallesi, Aşağıyazı Mevkii'nde 106 ada ve 25 parseldeki mezarlık alanının içerisinde yer almakta olup ne zaman ve kim tarafından inşa edildiği bilinmemekle birlikte mahalle sakinlerini verdiği bilgilere göre 1950 senesi civarında bina edilmiş geleneksel ahşap çantı tipinde bir Cuma Cami örneğidir (Resim 13).

Oturuş alanı itibarıyla düz bir zemine yerleştirildiğinden, günümüzde etrafı yaklaşık 0,50 m. genişliğinde betonarme bir yağmurluk ile çevrilmiş durumda olan ancak orijinal yapısı bakımından taş ya da kaya parçaları üzerine oturtulmuş ve toprak zeminden 0,15 – 0,20 m. arasında değişen yükseklikte ahşap kirişler üzerinde yükselen cami, oldukça hareketli bir cephe düzeni sergilemektedir. Meşeden kesilmiş 0,06 m. kalınlığında tahtaların köşelerde kurt boğazı tekniğinde birbirine tutturulmasıyla meydana getirilmiş ve yatay olarak iki katlı bir cephe özelliği ortaya koyan duvarlarda, üstte kuzeyde üç, diğer yönlerde dörder, altta ise doğuda iki, kuzeyde üç, diğer yönlerde de dörder dikdörtgen pencere ile hareketlilik sağlanmıştır. Doğu cephenin alt kısmı hariç, pencerelerin iki yanına ya da kuzey yönündeki gibi belirli aralıklarla yerleştirilmiş ahşap dikmeler aynı zamanda cepheleri dikey olarak sekizer bölümlü bir yapıya kavuşturmuştur. Doğu cephenin kuzey ucunda kapıya yer verilmiştir. 1,00 m. genişliğinde ve dikdörtgen şekilli kapıdan caminin kuzey kenarı boyunca uzanan giriş mekânına ulaşılmaktadır. 10,86 x 2,85 m. ölçülerinde doğu batı istikametinde uzanan dikdörtgen planlı giriş mekânının batı ucu, kapatılarak imam odası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca kapının hemen iç sağ tarafına yerleştirilen ahşap merdiven de mahfile götürmektedir.

Giriş mekânının güney kenarının ortasındaki açıklıktan 10,86 x 10,75 m. ebatlarında kare planlı harim kısmına ulaşılmaktadır (Çizim 10). Harimin orta kısmında doğu batı yönünde birbirine 1,93 m. ve 2,01 m. mesafede yerleştirilen 0,25 x 0,25 m. ölçülerinde kare şekilli üç ahşap direk, hem mekânı kible duvarına paralel iki sahna bölmektedir hem de caminin sadece kuzey tarafında konumlandırılmış kadınlar mahfilini ve ahşap tavanı desteklemektedir. Duvarlardaki toplam 29 pencereden gelen ışıkla aydınlatılan iç mekân yakın tarihte ahşap lambri kaplama ile elden geçirilmiş olup, muhtemelen bu esnada yenilenen mihrap, minber ve vaaz kürsüsü de ahşaptan oldukça yalın bir mimari ortaya koyarlar.

10- AKPINAR YENİKÖY MAHALLESİ CAMİİ

Akpınar Yeniköy Mahallesi Camii, Akkuş İlçesine bağlı Akpınar Yeniköy Mahallesi Kuluşağı Mevkii 144 ada 7 parseldeki mezarlık alanının içerisinde bulunmakta olup, mahalle halkının verdiği bilgilere göre 1952 civarında inşa edilmiş geleneksel ahşap çantı tarzındaki Cuma Camilerden birisi durumundadır (Resim 14).

Güney kuzey yönünde hafif eğimli bir arazi üzerine konumlandırıldığından kuzey tarafta daha iri (yükseklik yaklaşık 0,80 m.) diğer yönlerde daha küçük (yükseklik yaklaşık 0,20 m.) boyutlu taş ya da kaya parçalarına oturtulmuş ahşap kirişler vasıtasıyla caminin toprak zeminden irtibatı kesilmiş ve nem alması engellenmiştir. 0,06 – 0,07 m. kalınlığında ve 0,20 – 0,30 m. genişliğinde meşeden kesilmiş tahtaların köşelerde kurt boğazı geçmelerle birbirine tutturulmasıyla meydana getirilmiş duvarlar, dikey olarak iki katlı, yatay olarak da her cephede ikişer ahşap dikme ile üçer bölümlü bir cephe düzeni sergilemektedir. Böylece elde edilmiş oldukça hareketli duvarlardan, kuzey cephede tam orta kısımda tek kanatlı, dikdörtgen şekilli ve yuvarlak kemerli alınlıklı tek kapı açıklığı, güney cephede sadece güneybatı köşede olmak üzere yerleştirilmiş tek küçük dikdörtgen şekilli pencere ve doğu ile batı cephelerde karşılıklı olarak iki kat halinde düzenlenmiş dörder büyük dikdörtgen biçimli pencere yapıya dışarıdan hareketlilik sağlayan unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Yapı dışarıdan dört yöne eğimli saca örtülü bir çatıyla kapatılmış durumdadır.

Kuzey cephenin ortasındaki 0,77 m. genişliğindeki kapıdan, 5,76 x 6,66 m. ölçülerinde hemen hemen kare planlı harime ulaşılmaktadır. Harimin orta kısmında doğudan batıya doğru duvarlara 1,60 ve 1,42 m., birbirlerine de 3,45 m. mesafede yerleştirilen 0,15 x 0,15 m. ölçülerinde kare şekilli iki ahşap direk desteklenmiş sadece kuzey kanat boyunca uzanan tek yönlü bir kadınlar mahfiline yer verilmiştir (Çizim 11). Mahfilin doğu ve batı kanatları orta kısımdan yaklaşık 1,17 m. kadar uzatılarak kısmen 'U' şekle dönüştürülmüştür. Bu ahşap direkler aynı zamanda düz ahşap tavan biçimindeki üst örtüyü de desteklemektedir. Mavi renkli boya ile boyanmış mahfil korkulukları ile minber ve sonradan yenilendikleri tahmin edilen mihrap ve vaaz kürsüsü de yapının içerisindeki diğer ahşap işçilikli mimari unsurlar arasında sayılabilir.

11- ALAN MAHALLESİ CAMİİ

Alan Mahallesi Camii, Akkuş İlçesine bağlı Alan Mahallesi Hövellez Mevkii 205 ada ve 1 parselde yer almakta olup, mahalle ahalisinden elde edilen bilgilere göre 1950'li yıllarda inşa edilmiş geleneksel ahşap çantı tarzı bir Cuma Camii'dir. Ancak son yıllarda gerçekleştirilmiş iç mekândaki lambri, dış cephelerdeki siding kaplamalar dolayısıyla orijinal dokusunu ve görünümünü büyük oranda kaybetmiş vaziyettedir. Zamanla yapılacak bir restorasyonda iç ve dış kaplamalar kaldırıldığında ilk yapımda köşelerden kurt boğazı geçmelerle birbirine tutturulmuş ahşap perde duvarlar ile karşılaşılabilir (Resim 15).

Kuzey kenarı boyunca uzanan bir giriş mekânı eklenmiş durumdaki yapının cepheleri iki katlı bir pencere düzenine sahiptir. Doğu ve batı duvarlarda alt ve üst seviyelerde ikişer adet dikdörtgen şekilli pencere açılmışken, güney kenarda sadece üst seviyede iki adet dikdörtgen şekilli pencereye yer verilmiştir. Yapı dışarıdan dört yöne eğimli saca örtülü bir çatıya sahiptir.

Kuzey duvarın ortasındaki 0,85 m. genişliğinde ve dikdörtgen şekilli kapıdan, 7,63 x 7,23 m. ölçülerinde kare planlı harime girilmektedir. Birbirine 3,38 m., doğu duvara 1,61 m., batı duvara 1,96 m. mesafede yerleştirilmiş durumdaki 0,15 x 0,15 m. boyutlarındaki iki kare şekilli ahşap direk, hem 'U' biçimindeki kadınlar mahfilini, hem de düz ahşap tavanı desteklemektedir (Çizim 12). Mihrap, minber ve vaaz kürsüsü gibi mimari elemanlar herhangi bir orijinalite yansıtmamaktadırlar.

12- SEFERLİ ALİİMAMLAR MAHALLESİ CAMİİ

Seferli Aliimamlar Mahallesi Camii, Akkuş İlçesine bağlı Seferli Aliimamlar Mahallesi Türkmenbelenke Mevkii 373 ada ve 10 parselde yer almakta olup, mahalle sakinlerinin verdiği bilgilere göre 1950'li yıllarda inşa edilmiş geleneksel ahşap çantı camileri tipinde bir ibadethanedir. Yeni caminin yapılmasıyla birlikte son yıllarda terk edilmiş ve kısmen tahrip olmuş bir cami kimliğini yansıtır vaziyettedir (Resim 16).

Güney kuzey yönünde hafif meyilli bir arazi üzerine yerleştirildiğinden köşelerde ve orta kısımda olmak üzere ahşap destekler üzerine uzatılmış durumdaki ahşap kirişler camiyi desteklemekte olup, bu yapı aynı zamanda binanın zeminden nem almasını engellemektedir ve uzun yıllar ayakta kalarak zamanımıza ulaşmasını sağlayan en önemli unsurdur. 0,05 – 0,06 m. kalınlığında ve 0,20 – 0,30 m. genişliğinde meşeden kesilmiş tahtaların köşelerde kurt boğazı tekniğinde geçmelerle birbirine tutturulmasıyla meydana getirilmiş perde duvarlar, tek kirişle yatayda iki, iki, üç ve dört ahşap dikmeyle de dikeyde üç, dört ve beş bölümlü bir cephe düzenine sahiptir. Doğu ve batı kenarlarda ahşap dikmelerin arasına denk gelecek şekilde ve iki kat halinde yerleştirilmiş dörder dikdörtgen pencere açılmışken, kible duvarı tamamen sağır bırakılmış ve kuzey kenarda da alt seviyede ve orta eksende olmak üzere dikdörtgen şekilli ahşap tek kanatlı kapı yerleştirilmiştir. Kapı, 0,70 m. genişliğindedir. Yapı saca örtülü ve dört yöne meyilli bir çatıya sahiptir.

6,10 x 6,74 m. ölçülerinde kare planlı harimde, birbirine 1,92 m. mesafede yerleştirilmiş 0,11 x 0,11 m. ebatlarında kare şekilli iki ahşap direk desteklenmiş 'U' biçiminde bir kadınlar mahfilinin olduğu izlerden anlaşılmaktadır (Çizim 13). Üzerini örten ahşap düz tavan, mihrap, minber ve vaaz kürsüsü gibi diğer mimari uygulamalar da sökülmüş olduğundan mimari tipleri ve işçiliği hakkında bir bilgi aktarmak mümkün gözükmemektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bugüne kadar gerçekleştirilen inceleme ve araştırmalar göstermiştir ki, Ordu'da ahşaptan **çantı** tekniğinde inşa edilmiş camiler önemli bir yapı grubunu oluşturmaktadır. Akkuş ilçesindeki Karaçal Mahallesi Merkez Camii, Karaçal Mahallesi Hacılı Mahalle Camii, Ormancık Mahallesi Maha Camii, Ormancık Mahallesi Merkez Camii, Ambargürgen Mahallesi Merkez Camii, Çökek Mahallesi Merkez Camii, Gürgenliyatak Mahallesi Merkez Camii, Kargı Mahallesi Irmak Kenarı Camii, Kargı Yukarı Mahalle Camii, Akpınar Mahallesi Merkez Camii, Akpınar Yeniköy Mahallesi Camii, Alan Mahallesi Camii ve Seferli Aliimamlar Mahallesi Camii, bu tip eserlerin yeni örnekleri olarak yöredeki çantı camiler grubuna dâhil edilmiş bulunmaktadır.

Yöredeki benzer camilerin büyük çoğunluğunda olduğu gibi yeni tespit edilen bu örneklerden Akkuş Karaçal Mahallesi Merkez Camii, Ormancık Mahallesi Maha Camii, Ambargürgen Mahallesi Merkez Camii, Akpınar Mahallesi Merkez Camii ve Akpınar Yeniköy Mahallesi Camii, mezarlık alanları içerisinde, diğerleri ise ya mahalle içerisinde ya da mahalle sakinlerinin kolay ulaşabilecekleri yakın yerlerde konumlandırılmış durumdadırlar.

Bu tebliğ kapsamında ele aldığımız camiler, plan şeması olarak kare ya da kareye yakın dikdörtgen planlı yapılardır. Ambargürgen Mahallesi Merkez Camii, Gürgenliyatak Mahallesi Merkez Camii, Kargı Mahallesi Irmak Kenarı Camii ve Gürçek Mahallesi Camii'nde iç mekânda herhangi bir şekilde kadınlar mahfiline yer verilmemişken, Akpınar Mahallesi Merkez Camii'nde üç, Seferli Aliimamlar Mahallesi Camii'nde ise iki ahşap direkli ve sadece kuzey yönde olmak üzere tek yönlü, Akpınar Yeniköy Mahallesi ile Alan Mahallesi Camilerinde kuzeyde iki, Karaçal Mahallesi Hacılı Mahalle Camii'nde doğu ve batı yönlerde birer, Karaçal Mahallesi Merkez Camii'nde doğu ve batı yönlerde ikişer, Ormancık Mahallesi Maha Camii'nde kuzey tarafta iki, doğu ve batı yönlerde ise birer, Ormancık Mahallesi Merkez Camii'nde kuzey yönde üç, doğu ve batı kenarlarda da birer,

Çökek Mahallesi Merkez Camii'nde kuzey tarafta üç, doğu ve batı yönlerde ikişer, Kargı Yukarı Mahalle Camii'nde kuzeyde dört, doğu ve batı yönlerde ikişer olmak üzere ahşap direklerin desteklediği üç yönlü kadınlar mahfili ile karşılaşmaktadır.

Düz ahşap tavanla örtülü olanlarda bu ahşap direkler aynı zamanda üst örtüyü taşımakla görevlidirler. Kargı Mahallesi Irmak Kenarı Camii'nde kadınlar mahfili olmaksızın mekânın tam ortasındaki tek ahşap direk üst örtüyü desteklemektedir. Ambargürgen Mahallesi Merkez Camii, Çökek Mahallesi Merkez Camii ve Gürgenliyatak Merkez Camii'nde dört, Kargı Yukarı Mahalle Camii'nde ise dokuz ahşap direğe oturan kubbe ile örtülü orta mekân ile onların etrafını saran düz ahşap tavanlı hacimler merkezi planlı taşra örnekleri olarak ayrı bir grup oluşturmaktadırlar.⁶ Ayrıca çalıştığımız yapılardan Gürçek Mahallesi Camii'nde beş ahşap direkli doğu revak uygulamasına rastlanırken, Karaçal Mahallesi Merkez Camii, Karaçal mahallesi Hacılı Mahalle Camii ve Akpınar Mahallesi Merkez Camii ile Ormancık Mahallesi Maha Camii'nde kuzey tarafta bir giriş mekânına yer verildiği görülmektedir. Ambargürgen Mahallesi Merkez Camii'nin kuzey tarafında girişin iki yanına yerleştirilmiş birer mekân hem kadınlar mahfili hem de giriş mekânı işlevi yüklenmiş farklı bir uygulama olarak dikkat çekmektedir. Yukarıda tanıttığımız çantı camiler, Ordu ve çevresindeki İkizce Laleli Camii, Çaybaşı Yeni Cuma Camii, Çayır Camii, Kargalı Camii, Eski Asak Camii, Fatsa Aşağı Yavaş Mahallesi Camii, Kösebucağı Mahallesi Merkez Camii, Kumru Şenyurt Mahallesi Eski Camii, Perşembe Soğukpınar Hatipli Mahallesi Camii, Kutluca Mahallesi Camii, Afırlı Mahallesi Camii, Ünye Tekkiraz Mahallesi Kabadirek Camii, Çatak Merkez (Balcılı) Camii, Yeniköy Merkez Camii, Akkuş Çaldere Mahallesi Camii, Damyeri Mahallesi Camii, Gököy Emirler Mahallesi Camii, Çatalpınar Mevlana Camii, Gürgentepe Bahtiyarlar Orta Mahalle Camii, Eski Köy Camii, Kabataş Beylerli Mahallesi Eski Camii ile Ünye ve Altınordu ilçelerindeki yeni çivisiz camilerle mimari ve süsleme düzenleri açısından benzerlik içerisindedirler.⁷ Tipolojik açıdan ahşap destekli camiler sınıfında, duvarları da ahşaptan yapılan "çantı camiler" arasında değerlendirilen bu düzenin benzer örneklerine, Ordu dışında yöreye en yakın yerleşimler olan Samsun, Trabzon, Rize, Artvin ve ilçeleri ile Batı Karadeniz Bölgesi'nde Düzce, İzmit, Adapazarı ve çevrelerinde rastlanmaktadır (Karpuz, 1992; Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, I, Ankara, 1983; Aytekin, 1999; Can, 2004; Bayraktar, 2005; Yavuz, 2009; Nefes, 2009). Ekrem Hakkı Ayverdi'nin "çantı camiler" şeklinde nitelendirdiği Batı Karadeniz Bölgesi'nden Düzce-Akçakoca Aftun Dere Köyü'nde Orhan Camii, İzmit-Kandıra Büyük Kaynarca Köyü Camii, Adapazarı-Sapanca-Büyük Tersiy Köyü Orhan Gazi Camii, Kandıra-Emir Ali Köyü Orhan Gazi Camii, Akçakoca-Geriş (Cuma Yanı) Köyü Sultan Orhan Camii, Kandıra-Küçük Kaynarca Köyü Şeyh Muslihiddin Camii, Orhan Gazi devrinden benzer tipte yapılar olarak dikkat çekmektedir (Ayverdi, 1989: 120-122).

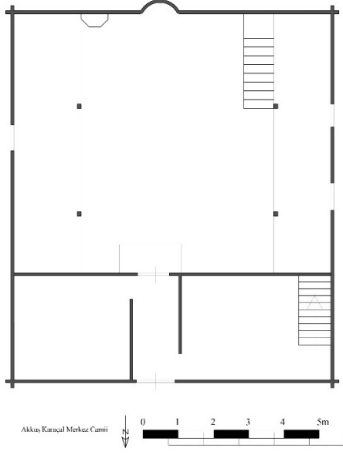
Sonuçta, Orta Asya'dan bir kültürel miras olarak Anadolu'ya taşıdığımız ve "Çantı Camiler" şeklinde adlandırılan bir gruba dâhil yeni örneklerin belgelenmesi açısından, Ordu'nun Akkuş ilçesindeki Karaçal Mahallesi Merkez Camii, Karaçal Mahallesi Hacılı Mahalle Camii, Ormancık Mahallesi Maha Camii, Ormancık Mahallesi Merkez Camii, Ambargürgen Mahallesi Merkez Camii, Çökek Mahallesi Merkez Camii, Gürgenliyatak Mahallesi Merkez Camii, Kargı Mahallesi Irmak Kenarı Camii, Kargı Yukarı Mahalle Camii, Akpınar Mahallesi Merkez Camii, Akpınar Yeniköy Mahallesi Camii, Alan Mahallesi Camii, Seferli Aliimamalar Mahallesi Camii, sahip çıkılması ve gelecek kuşaklara aktarılması gereken kayda değer öneme sahip kültür varlığı niteliğindeki yapılardandır.

6 Mısır'ın başkenti Kahire'deki Rufai Camii'nde dört fil ayağa oturan ve mukarnaslı pandantiflerle geçilen merkezi kubbeli ve Mahmud Paşa Camii'nde dört sütunun desteklediği fenerli bir örtülü orta mekân, dört yönden düz ahşap tavanla örtülü yan mekânlar söz konusudur. Bu şema Osmanlı devrinde örneklerine rastlanılan dört yarım kubbeli merkezi planlı yapıların bir taşra denemesi olarak değerlendirilmektedir (Bayhan, 1997: 420-421).

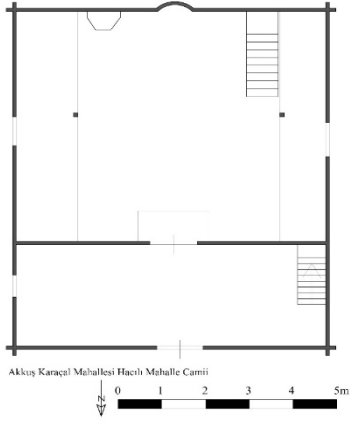
7 Giriş bölümünde zikredilen ve bibliyografik bilgileri verilen Ordu ve ilçelerindeki çantı camilere ilişkin literatüre bakılması tavsiye edilir.

KAYNAKÇA:

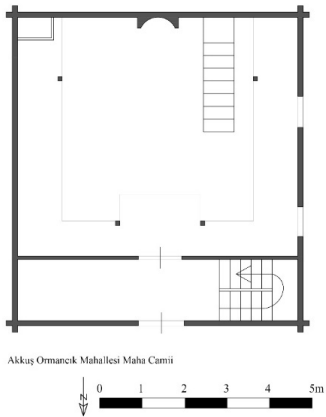
- Aslanapa, O. (1984). Türk Sanatı. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Aytekin, O. (1999). Ortaçağ'dan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar Artvin'deki Mimari Eserler. Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı.
- Ayverdi, E. H. (1989). Osmanlı Mimarisinin İlk Devri. I, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Bayhan, A. A. (1997). Mısır'da Osmanlı Devri Mimarisi (Basılmamış Doktora Tezi). Van: YY.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayhan, A. A. (2005). Ordu/İkizce'den Bir Ahşap Cami: Laleli (Eski) Camii. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi içerisinde (Sayı: 14, s. 1-22). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayını.
- Bayhan, A. A. (2006). Ordu'da Yeni Tespit Edilen Ahşap Camiler. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi içerisinde (Sayı: 16, s. 33-48). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayını.
- Bayhan, A. A. (2009a). Ordu'dan Bazı Tarihi Ahşap (**Çantı**) Camiler. The Journal Of International Social Research / Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi içerisinde (VOLUME: 2, ISSUE: 7, SPRING, s. 55-84).
- Bayhan, A. A. (2009b). Ordu'nun İkizce ve Çaybaşı İlçelerindeki Ahşap Camiler. X. Ortaçağ - Türk Dönemi Kazı Sonuçları Ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (3-6 Mayıs 2006, Ankara) Bildirileri "Prof.Dr. H. Örcün Barışta'ya Armağan" içerisinde (s. 59-90). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Bayhan, A. A. (2015). Ordu / Perşembe'den İki Ahşap **Çantı** Cami Örneği. TÜBA-KED (Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi) **içerisinde (S. 12/2014, s. 99-107). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.**
- Bayraktar, M. S. (2005). Samsun ve İlçelerinde Türk Mimari Eserleri (Basılmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Can, Y. (2004). Samsun Yöresinde Bulunan Ahşap Camiler. İstanbul: Etüd.
- Çam, N. (1997). İslam'da Sanat Sanatta İslam. Ankara: Akçağ Basım Yayım A.Ş.
- Demir, N. (2005). Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Tarihi Alt Yapısı (Tarih – Etnik Yapı – Dil – Kültür). Ankara: Genelkurmay ATESE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları.
- Hasol, D. (1997). Ahşap Maddesi, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi içerisinde (Cilt: 1). (s. 34). İstanbul: Yem Yayın.
- Karpuz, H. (1992) Rize, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı.
- Nefes, E. (2009). Samsun Yöresinde Son Dönem Ahşap Camiler. İstanbul: Etüd.
- Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler. (C. I). Ankara, 1983: T. C. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Yavuz, M. (2009). Çaykara ve Dernekpazarı'nda Geleneksel Köy Camileri. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

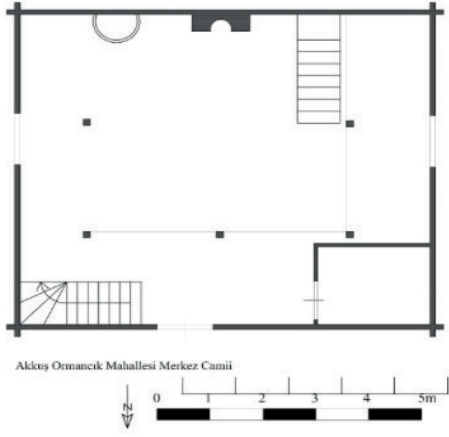
Çizim 1- Karaçal Mahallesi Merkez Camii Planı
Resim 1- Karaçal Mahallesi Merkez Camii'nin Görünüşü

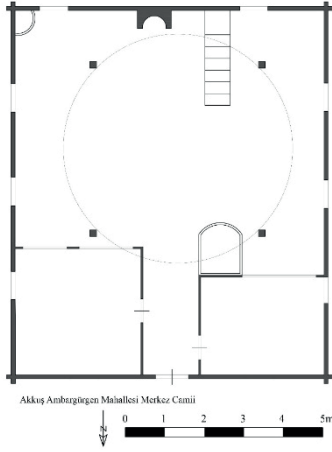
Çizim 2- Karaçal Mahallesi Hacı Mahalle Camii Planı
Resim 2- Karaçal Mahallesi Hacı Mahalle Camii Görünüşü

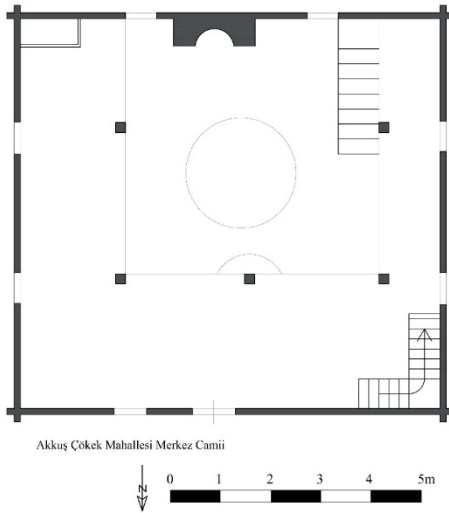
Çizim 3- Ormanlık Mahallesi Maha Camii Planı
Resim 3- Ormanlık Mahallesi Maha Camii Görünüşü

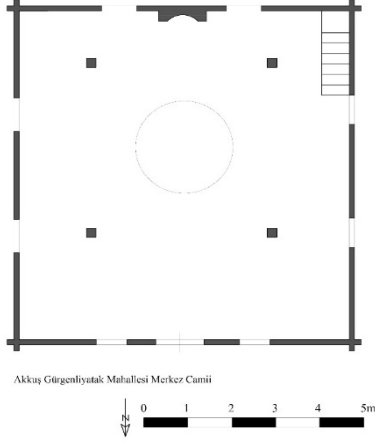
Çizim 4- Ormancık Mahallesi Merkez Camii Planı
Resim 4- Ormancık Mahallesi Merkez Camii'nin Eski Hali

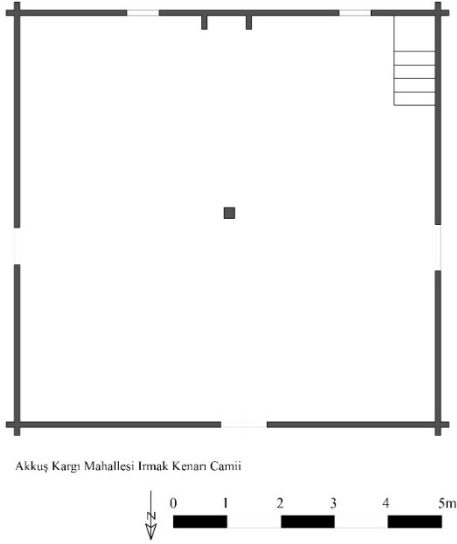
Çizim 5- Ambargürgen Mahallesi Merkez Camii Planı
Resim 5- Ormancık Mahallesi Merkez Camii'nin Bugünkü Hali

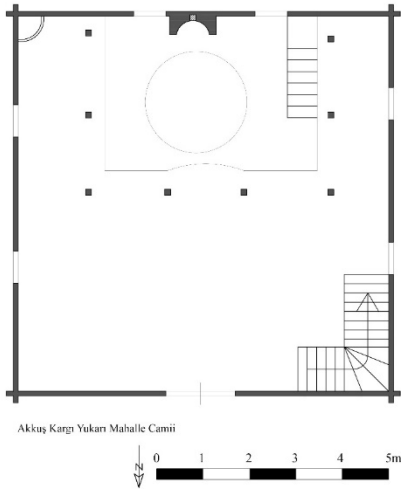
Çizim 6- Çökek Mahallesi Merkez Camii Planı
Resim 6- Ambargürgen Mahallesi Merkez Camii Görünüşü

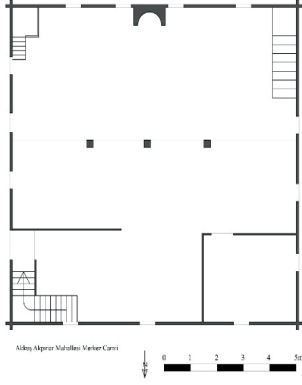
Çizim 7- Gürgenliyatak Mahallesi Merkez Camii Planı
Resim 7- Çökek Mahallesi Merkez Camii Görünüşü

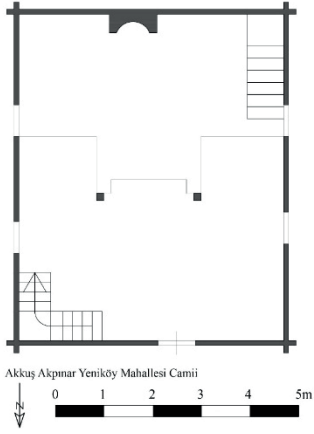
Çizim 8- Kargı Mahallesi İrmak Kenarı Camii Planı
Resim 8- Gürgenliyatak Mahallesi Merkez Camii Görünüşü

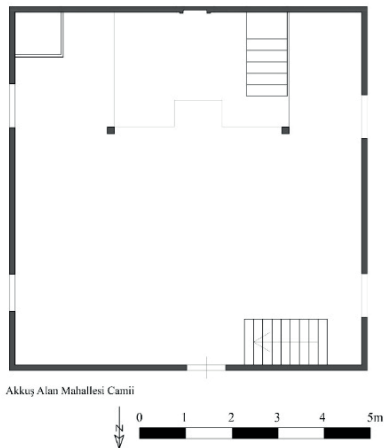
Çizim 9- Kargı Yukarı Mahalle Camii Planı
Resim 9- Gürgenliyatak Mahallesi Merkez Camii İç Mekânı

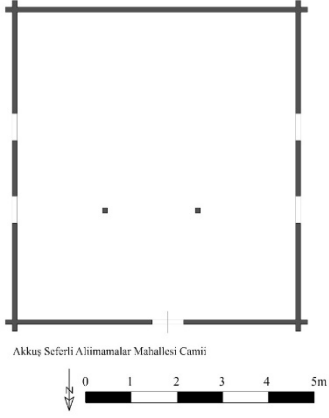
Çizim 10- Akpınar Mahallesi Merkez Camii Planı
Resim 10- Kargı Mahallesi Irmak Kenarı Camii Görünüşü

Çizim 11- Akpınar Yeniköy Mahallesi Camii Planı
Resim 11- Kargı Yukarı Mahalle Camii Görünüşü

Çizim 12- Alan Mahallesi Camii Planı
Resim 12- Kargı Yukarı Mahalle Camii İç Mekânı

Çizim 13- Seferli Aliimamlar Mahallesi Camii Planı
Resim 13- Akpınar Mahallesi Merkez Camii Görünüşü

Resim 14- Akpınar Yeniköy Mahallesi Camii Görünüşü
Resim 15- Alan Mahallesi Camii Görünüşü

Resim 20- Seferli Aliimamlar Mahallesi Camii Görünüşü